

ÁPRILY LAJOS

Augusztus 7-én — miután fenéig őrítette a testi szenvedések keserű kelyhét —, nem sokkal nyolcvanadik születésnapja előtt elhunyt Aprily Lajos; elvesztettük tehát Kassák Lajos és Füst Milán után irodalmunk harmadik nagy öregjét is. Elment ő is, Charon átvitte az Acheron túlsó partjára, pedig mennyire szeretett élni, mennyire szerette az embereket, a művészetet, a természet világát; hogy tudott ámulni az élet legkisebb, mindennapi szépségeinek láttán is! Elment, nem hagyott maga mögött mást, csak egy szép csokor verset, egy sor műfordítást, valamint rokonai, ismerősei, barátai, és az olvasók ezreinek szívében egy furcsán bizsergő érzést: a szeretetet. Mert nagyobb költője volt ugyan a magyar irodalomnak Aprily Lajosnál, de nem tudok még valakit, akinek kevesebb ellensége és több szerető barátja lett volna. Már első verseskötetének *Antigone* című költeményében is keserűen panaszoita egy szeretetre képtelen világgal szemben, hogy ő gyűlöltre *nem* született, az emberek szereteténél soha jobban semmit nem szomjazott még egy sikereiben gazdag költői pálya, a népszerűség csúcán is hajdani diákjai szerető ragaszkodására volt a legbüszkébb.

A természetes derű, a csendes örömkö, a finom szépségek költőjének tartjuk, pedig élete igazán nem volt könnyű, csak éppen a panasz, a magamutogató önsajnáztatás volt végtelenül idegen szemérmes egyéniségétől. Az erdélyi havasok tövében, Brassó városában született, innen hozta finom fogékonyságát, tiszta emberségét, következetes humanizmusát. Szelleme a híres kolozsvári kollégiumban, majd az ottani egyetemen formálódott és itatódott át a világirodalom több nyelven élvezett remekeinek művészi élményével. Eljutott a század első évtizedében a szellem ígértfődjének számító Franciaországba, eljutott Ady Bakonyába, majd Nagyenyed történelmi levegőjű kollégiumának katedrájáról próbálta első diáktanítványainak lelkét a szépre és jóra fogékonnyá tenni. De a fiatal tanár lelkében is mély, később megtermékenyülő benyomásokat hagytak ekkoriban a XX. század merész társadalmi eszméi, a francia impresszionista költők, no és persze a minden értékesebb kortárszellemet lenyűgöző Ady Endre versei, meg a Nyugat költőinek — elsősorban Babits Mihálynak — a korábbi verselési lehetőségeket alapjában átformaló nyelvi forradalma.

Aprily Lajos költészete azonban csak jóval később, a háborús frontélmények és a trianoni imperialista béke következményei nyomán bontakozott ki. 1919 után azonban a román királyság keretei között újjászerveződő erdélyi magyar irodalom egyik vezető költője lett, őt választották elsőnek a két világháború közti magyar irodalom egyik legjelentősebb folyóiratának, az Erdélyi Helikonnak a szerkesztőjéül is. Családi okok azonban hamarosan arra kényszerítették, hogy áttelepedjék Budapestre, ahol tanári állást kapott, majd szerkesztőjeget is vállalt. Szülőföldjét természetesen soha nem tudta elfelejteni, noha élete utolsó évtizedeiben, egy Visegrád melletti völgyecskében sikerül kedvelt új otthonot teremtenie, ahol késő öregkoráig tovább virágzott sajátos ízeiben és illatokban gazdag lírája, s ahol műfordítói munkásságának is legszebb alkotásai születtek.

Ő volt — mondta koporsójánál Lengyel Balázs — a század nagy forradalmár költői között az értékes hagyományok őrzője. S valóban tagadhatatlan, hogy költészetét mindvégig elsősorban az emberi kultúra legnemesebb művészi és erkölcsi hagyományai táplálták, bár az is kétségtelen, hogy Ady, s még inkább Rabits óriási hatása alól ő sem tudta és akarta kivonni magát. Költői világában rendkívül nagy szerep jutott a görög szellem hatásának, a görög kultúrának és mitológiának, de Ady emlékének is mélyen átél sorokban hódolt, csodálatos színhátsái, pazarul csengő vers-zenéje pedig elképzelhetetlen Babits költészetének verselési vívmányai nélkül. Nem lett forradalmár költő, mert a lázadás, a hangoskodás mindig igen távol állt szelíd csendes egyéniségétől, de korának embertelenségei ellen a maga halk módján ő is tiltakozott, s így írt

*A kor falára című versében:
Itt élttem én is. Rabkoszton, úzen.
Itt lázadoztam, itt zúzódtam össze.
Egy vak poroszló szárnyam és tüzem
e zord idő-cellába börtönözte.*

S azt is tudjuk *Antigone* című verséből, hogy fiatalkorától kezdve egy új világról álmodott, és — noha ez nem a marxizmus szocialista elképzeléseivel volt azonos, hanem inkább a keresztény és keresztényen álmódózik szeretetálmával — ezt a gondolatát mégis a fasizmus ellen tiltakozó polgári humanizmus egyik sajátos megnyilvánulási formájának tekinthetjük.

Már Aprily művészetének jelentős első kritikusa, Kunz Aladár észrevette, hogy költőnk főleg az ember örök csend- és békevágyát, szépség- és derűsö-

várgását fogalmazza újra meg újra; s ugyancsak ő figyelt föl Aprily költészetének zeneiségére. „A világ rombadölése, a maga illúzióinak és ifjú vágyainak elvesztése után a gyermekkori évek napfényes falujában” szólait meg.

Olyan varázsa van Aprily költészetének, hogy legszebb sorai szinte akaratunkon kívül megragadnak tudatunkban, s számos szakaszát őrizzük dallamosan csengő verseink. Nevének említésére a legtöbb verskedvelő lelki-hallószervében a Március csodálatos daktilusai visszhangoznak, avagy a *Jelentés a völgyből* pazar szépségű szakaszait, ezeket a nemcsen zengő sorokat ismételteti önfelédten:

*Jelentem a völgyemből emberek:
szítál a ködből a hűvös peremeteg,
remeg a szirma-hulló rózsasor,
borzong a nyír s a mogyoróbokor.
Halkul a megmaradt madár-világ,
de hangoskoznak fenn a vadlibák,
s ahol szőlőt nevelt a napsugár,
éjjel falánk vadászno-csorda jár...*

Jellegzetesen övé e különleges ámulás. — „Amulni még, ameddig még lehet” — írta egy másik versében. Övé — fiatalkorában a hangosan ujjongó lelkesség — a friss tavaszi illat-izgalmak megjelenése nyomán, — nyolcadik évtizedében pedig az ő jellegzetes, bölcséleti háttérü érzelmi fellobbanását szólatatja meg a *Tavaszi pillanat* című kis versremek:

*Új rügy s új fű, és újra mondhatom,
és örvendezve mondhatom, hogy élek.
Kékes vihar-jekete alapon
a cseresznye-gömbök habfehérek.*

Övé, azaz övé volt e sajátos életszeretet, mert ő, aki oly hálás volt a sorsnak minden szép napért, amit megélhetett, aki igazán meg tudta becsülni a hosszú élet ajándékát — szerényen, persze mint mindent egész életében —, személyesen soha többé nem mondhatja barátainak, szeretteinek örvendezve, hogy „élek”.

De hisszük és reméljük, hogy legszebb versei és műfordításai, nemes erkölcsi példamutatásban gazdag életének tanulsága — mindig élő értéke lesz a magyar irodalomnak, a magyar szellemi életnek.

TAXNER ERNŐ

FŐVESZÉLY — A TUDOMÁNY?

Szeged nagy múltú kulturális intézményének, a városi Somogyi-könyvtárnak munkáját a közelmúltban a Művelődésügyi Minisztérium, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, valamint a megyei jogú városi tanács népművelési csoportjának megbízottaiból álló bizottság vizsgálta fölül. Ez a főtülvizsgálat mintegy évtizedenként szokásos, szükséges szemle, s az a hivatása, hogy az eredmények és hibák mérlegéből levont következtetéseivel, javaslataival meg-szabja a könyvtár tevékenységének irányvonalát egy újabb évtizedre.

Nagy felelősség hárul tehát azokra, akik a vizsgálat eredményeként a könyvtárigazgató számára kötelező érvényű követelményeket támasztanak. S minthogy ez előbb vagy utóbb kihat valamiképpen a város egész kulturális és tudományos életére, érthető, ha a vizsgálat megállapításait nemcsak a könyvtár dolgozói tekintik munkájukat döntően meghatározó dokumentumnak, hanem kívül-állók, de a szegedi művelődés ügyét lelkükön viselőik is figyelemmel kísérik.

A *Tiszatáj* szeptemberi száma a vizsgálat közrebocsátott eredményéből ag-gódva idézi azt a mondatot, amely jogosan szűrt szemet sokaknak. A bizottság szerint ugyanis hiba, hogy „néhány munkatárs elképzeléseiben ma is kísértének a »tudományos könyvtári« aspirációk”.

Valóban meglepő megállapítás. A *Tiszatáj* cikkírója némi ironiával mutat rá: „A könyvtár történetének legeredményesebb korszakai ennek a »kísértés-nek« a jegyében teltek el.” A bizottság furcsamód feledkezett el arról, hogy a városi Somogyi-könyvtár több mint nyolcvan éves fennállása alatt, csekély megszakítással, mind értékes anyagával, mind pedig dolgozóival a tudományos mű-hely szerepét is betöltötte. El lehet arról feledkezni, hogy az alapító Somogyi Károly a majdani szegedi egyetemet is kívánta szolgálni, amikor kincsekben gazdag könyvtárát az árvíz sújtotta városnak adományozta? S hogy azóta is páratlan értékekkel, ritka gazdag és ritkaságokban gazdag hírlaptárral, fról kéz-iratokkal — Kossuth Lajos leveleitől Kálmány Lajos, Juhász Gyula, Cserny Mihály, Réti Ödön hagyatékán át Jókai, Tömörkényi, Móra és mások relikviáival gyarapodott ez a könyvtár, több életre elegendő kutatnivalót kínálva kincs-kereső kezek tucaitainak? S hogy újabban a könyvtár végzi megyénk forradalmi harcokai visszaemlékezéseinek gyűjtését magnetofonszalagok kilométer-jein?

S vajon elfeledkezhetünk arról, hogy ennek a könyvtárnak olyan igazgatói voltak, mint Szeged történetírója, Reizner János; a régészetnek és néprajznak is kiváló két művelője, az íróklasszikus Tömörkényi István és Móra Ferenc? S hogy még utódaik közt is a kiváló régész, Csalányi Gábor, és a néprajz-tudósnak és műtörténésznek is nagy Cs. Sebestyén Károly nevével találkozunk, az utóbbival hálátlanul nagyon ritkán, pedig — országosan tudják, csak Szegeden nem — mennyivel tartozik neki a tudomány, s mennyivel Szeged, amely egyébként legrégibb műemlékét, a Dömötör-torony megmentését is neki köszön-heti...

A főlzabradulást követően mintegy évtizedig háttérbe szorult a Somogyi-

könyvtár hagyományos tudós műhely szerepe. *Am ugyanekkor pangott népművelő tevékenysége is.* Amikor az ötvenes évek közepe táján végre a kulturális forradalom rákényszerítette az akkori vezetést, hogy kilépjen a hűvös olvasóteremből, és nyilvános kölcsönzést vezessen be, a város távolabbi pontjain fiókokat hozzon létre, s olvasómozgalommal, toborzással vegye ki részét az általános szellemi fölemelkedés folyamatából, egy ideig érthetően és törvényszerűen maradt el tudományos szerepkörének kidolgozása. De amint létszámát és dolgozóinak képzettségét tekintve fejlődött a város könyvtára, s amint nőtt az igény a föllendült helyismereti kutatás részéről, úgy kényszerült a Somogyi-könyvtár is régi tradícióhoz visszatérve vállalni a tudományos funkcióit is. Nem is tehetett másként, amikor frissen létesült, a fordulat éve után született, fiatal megyei könyvtárak ebben a tekintetben is elébe vágta! Nem vált a könyvtár dicséretére, hogy míg Debrecenben, Miskolcon, Pécsen, Szombathelyen — Budapestet nem is említve — kiadványok, bibliográfiák sora jelent meg, köztük legfőképpen helyismereti bibliográfiák, melyek a legközvetlenebbül szolgálják a könyvtárat fenntartó város, megye értekeit, addig Szegeden minden eddigi kezdeményezés megfeneklett valami érthetetlen közömbösségen.

S mikor végre már a könyvtáron belül megerősödtek a tenni kész és tenni tudó erők, amikor elcsitul a saját tehetetlenségüket elvív emelők gáncoskodása, amikor — mint a könyvtár igazgatója, Bezzeredy István megállapította — „a tudományos munka polgárjogot nyert”, akkor éppenséggel egy nagy tekintélyű és nagy súlyú bizottság akarja visszafordítani a fejlődés logikus menetét. Ervelésében még mindig „kisért” a könyvtárak merev elkülönítése „tudományos” és „közművelődési” könyvtárakra. Holott a tudományosnak nem a közművelődési az ellentéte, hanem a *tudománytalan!* Ma már a közművelődést, közkeletűbb szóval a *népművelést* sem lehet tudományos alap nélkül végezni. A városi könyvtár munkájában kiváltképpen *kártekonyság szembeállításai* e kettőt, ahelyett, hogy megfelelő harmóniájukról, egyinást kölcsönösen erősítő összhangjukról beszéljünk.

A Somogyi-könyvtár akkor szolgál helyesen és igazán a közművelődésnek, ahogy a kincsesház homlokzatán olvasható, ha egyszerűen törekszik népművelő és tudományos szerepkörének csorbitatlan ellátására. Ez a neves elődök öröksége is, s ezzel járulhat hozzá leghathatósabbán a szocialista kultúra fejlesztéséhez.

PÉTER LÁSZLÓ

ELFELEDKEZETT-E A TISZATAJ A TÖRTÉNELMI REGÉNY-VITÁBAN A PÉLDÁS PÉLDÁRÓL?

A vidéken megjelenő folyóiratok hálásak lehetnek a Magyar Nemzet kulturális rovatának, mert a lap *Folyóiratszemle* címmel már évek óta figyelemmel kíséri a magyar vidék irodalmi életét. A Tiszataj különösen nem passzokodhat, hisz nem volt még olyan nagyobb igényű összeállításunk vagy vitánk, amire ne hívta volna fel tartalmias ismertetéssel a közönség figyelmét. Hónapok óta folyó és még korántsem befejeződött történelmi regény-vitánk is a minap kapott kéthasábnyi nyilvánosságot a Magyar Nemzet 1967. szeptember 6-i számában.

Antal Gábor folyóiratszemeleje tömör összefoglalását adja a polémia eddigi menetének, cikkét azonban olyan megállapítással rekeszti be, amihez kiegészítést kell fűznünk. A Budapest c. folyóirat egy, a Lánchíd építőivel kapcsolatos cikkét ismertetve Lengyel József *Három hírcépitő* c. regényét említi — mondván: e könyvével Lengyel olyan modern történelmi regényt írt, „amely intellektuális, meg erősen aktuális is. és mégsem ál-történelmi regény. Kár, hogy a Tiszataj vitájában elfeledkeztek a példás példáról...”

Nos, egyáltalán nem feledkeztünk el „a példás példáról”! Csinos elemző bekezdés olvasható arról Pomogáts Bélának *Történelmi regény és korszerűség* c. hozzászólásában, a májusi szám 503. lapján. A Magyar Nemzet cikkírójának figyelmét bizonyára elkerülte e tanulmány, mert nem is hivatkozik rá.

(—n)

KÉPZŐMŰVÉSZETI KÖRÖK ORSZÁGOS KIÁLLÍTÁSA SZEGEDEN

A népművelésnek, különösképpen az ízlésnevelésnek fontos bázisai a képzőművészeti körök. E körök évenkénti országos kiállításai jól tükrözik azt a fejlődést, amely az utóbbi években e területen végbement. Idén a Móra Ferenc Múzeum képtára adott helyet a tárlatnak. Végignévze a kiállítást, örömmel állapíthatjuk meg, hogy a képzőművészeti körök jóval túljutottak a tanulmányok készítésén, a látvány reprodukálásán. A körök tagjai zömmel korszerű képzőművészeti szemlélettel rendelkeznek, műveik — mert művek ezek, s nem rajzocskák — a valóság megértéséről, tudatos képzőművészeti megfogalmazásáról tanúskodnak. Nem egyszerűen egy formanyelv elsajátításáról — valamiféle epigonizmusról — van tehát szó, hanem igenis arról, hogy képzőművészeti körökink a technikai ismeretek mellett korszerű látásmódra is megtanítják tagjaikat. A kiállítás láttán az emberben fel sem merül, hogy tulajdonképpen amatőrökről van szó. És ez nagy dolog. Ez a köri tagság értő közönsége a „nagy” tárlatoknak, bázisa a képzőművészeti kultúra további szélesítésének. Diákok, munkások, parasztok, akik rajongói és propagálói korunk művészetének.

(H.)